

درباره ویرایش

فریبرز مجیدی

ویرایش دامنه‌ای بس گسترده دارد که به طور کلی عبارت است از آماده‌سازی و اصلاح یک متن تألیفی یا ترجمه‌شده با تکیه بر قواعد نگارش صحیح و اصول مربوط به رعایت رسم‌الخط، نشانه‌های سجاوندی، پاراگراف‌بندی، ثبت صحیح نام‌های خاص، و از این قبیل. از این رو، ویرایش را به چند نوع تقسیم کرده‌اند: محتوایی، ادبی، و فنی. در زمینه ترجمه، ویرایش عبارت است از مقابله یک متن ترجمه‌شده با متن اصلی (به زبان مبدأ) به منظور پی‌بردن به این که

- نخست، هیچ‌یک از مضمون‌های مورد نظر نویسنده در ترجمه حذف نشده باشد؛
- دوم، مترجم سبک و سیاق نگارش نویسنده را در برگردان متن در حد اعلا‌ی امکان رعایت کرده باشد؛
- سوم، درست‌ترین، روشن‌ترین، و قابل فهم‌ترین صورت نگارش در ترجمه به کار برده شده باشد؛
- چهارم، ثبت تلفظ نام‌های خاص، ترجمه اصطلاحات فنی مربوط به متن، و نشانه‌های سجاوندی به دقیق‌ترین و درست‌ترین نحو صورت گرفته باشد.

بنابراین، ویراستار در متن‌های تألیفی یا ترجمه‌شده هر جا که به لغزش‌هایی برمی‌خورد می‌تواند به «تجویز» بپردازد. البته، باید میان تجویز و «اعمال سلیقه» فرق گذاشت. تجویز نوعی پیشنهاد تغییر است که برای اصلاح نادرستی‌ها یا نابهنجاری‌ها صورت می‌پذیرد، اما اعمال سلیقه به منظور تغییر دادن چیزی مطرح می‌شود که نادرست نیست ولی با سلیقه ویراستار سازگاری ندارد. در این‌گونه موارد، ویراستار مجاز نیست که سلیقه‌اش را بر مؤلف یا مترجم تحمیل کند مگر آن‌که به سلامت هرچه بیشتر زبان فارسی یاری رساند و در روشن‌تر و روان‌تر شدن متن مؤثر باشد.

«ویرایش» اصولاً با «تجویز» ملازمه دارد. هرگاه ویراستار خطاهای وارد در متن تألیفی یا ترجمه را — حتی در مواردی که خطاها کاملاً رواج یافته باشند — اصلاح کند، در حقیقت، به نوعی «تجویز» پرداخته است، و در کار او این نکته به ذهن القا می‌شود که رایج‌شدن یا معمول‌بودن امری دال بر حقانیت‌داشتن آن امر نیست. از این رو، تذکر ویراستار به مؤلف یا مترجم برای پرهیز از به کار بردن تنوین در واژه‌های فارسی، جمع بستن واژه‌های فارسی با «ات» و «ین»، استفاده از صفت به جای قید، به کار بردن فعل‌های وصفی نابجا، ترکیب‌سازی‌های نادرست، و نیز پرهیز از جمع‌های مکسری که ایجاد اشتباه می‌کنند — و صدها مورد دیگر از این نوع — تجویزهای کاملاً بجا و مناسبی هستند که زبان را از گزند بی‌دقتی و کم‌دانشی به کاربرندگان چنین عبارت‌ها و اصطلاحاتی در امان می‌دارد.

ویراستار، علاوه بر آن که پاسدار گنجینه زبان فارسی است، در ویرایش یک متن ترجمه‌شده باید به هر دو زبان (مبدأ و مقصد) تسلط داشته باشد؛ باید با حداکثر باریک‌بینی و دلسوزی عمل کند و خطاها را بیابد، با نگاه منطقی همه‌جانبه‌ای به صحت بیان، انتظام مطالب، و فصاحت متن توجه دقیق مبذول دارد، و نکته‌های غیرمنصفانه مندرج در نوشته‌ها (از قبیل نیش‌زدن‌ها، تعصب آلودگی‌ها، تهمت‌ها، و توهین‌ها) را حذف کند.